

Posudek vedoucí na diplomovou práci

Název práce: Kolektivní učitelská efficacy: pilotní výzkum v prostředí českých základních škol

Jméno autorky: Bc. Anna Vozková

Diplomová práce Anny Vozkové se zabývá kolektivní efficacy u vyučujících na základních školách. Autorka v práci dobře představuje jak samotné téma, tak i zdůvodňuje, proč se mu rozhodla věnovat. Práce vznikla jako dílčí doplňková studie v rámci výzkumu učitelského vyhoření, který je realizován na naší katedře. Oceňuji, že se autorka do tak náročné, u nás neprozkoumané oblasti pustila. Pro hlavní výzkum je tato studie (navzdory jejím limitům, které zmiňuji níže) velkým přínosem. I proto je mi líto, že diplomovou práci jako celek mám možnost číst až nyní. Ačkoliv jsem s autorkou opakovaně konzultovala téma, teoretická východiska i zaměření výzkumu, samotnou analýzu jsem bohužel k připomínkám nedostala. Pokud by to časový tlak dovolil, na základě zkušeností s autorkou jsem přesvědčená, že výhrady uvedené níže by bez problémů dokázala zpracovat.

Silnou stránkou diplomové práce jsou teoretická východiska. Autorka v nich dokázala na 35 stranách velmi systematicky a s evidentním vhladem představit stav dosavadního poznání o učitelské self-efficacy a kolektivní efficacy. Vycházela přitom z enormního množství zdrojů, především zahraničních. Výsledkem je informačně bohatá přehledová studie s dostatečně hlubokou analytickou rovinou. Rovněž propojení s vlastní empirickou studií je dobře patrné a zdůvodněné.

Za zásadní otázku považuji, nakolik je koncept kolektivní efficacy součtem individuálních přesvědčení o vlastní self-efficacy (jejíž součástí je ve všech modelech i kolegiální spolupráce) nebo přesvědčení o funkčnosti učitelského sboru jako skupiny. Autorka oba možné přístupy pojmenovává i stručně diskutuje, ale již je nevtahuje jako výzkumnou otázku do vlastní empirické studie. Může se k tomuto bodu podrobněji vrátit v rámci diskuse? Podobně nedořešenou vnímám i otázku vztahu směru mezi kolektivní a individuální efficacy – podporuje kolektivní efficacy individuální, nebo naopak, nebo je vztah vzájemný?

Self-efficacy je vždy doménově specifická, a tedy i determinovaná podmínkami v konkrétní oblasti. Jinými slovy, mezinárodní škály učitelské efficacy se jeví jako nepřesné, protože nemohou reagovat na charakter jednotlivých vzdělávacích systémů. Proto si velmi cením, že se Anna Vozková rozhodla směřovat k formulování nástroje pro měření kolektivní efficacy přes rozhovory s vyučujícími. Tím zajistí, že vyvinutá škála bude reflektovat jak charakter českých škol, tak i zvláštnosti učitelskou realitu (nejen „papírové“ okolnosti). Využila přitom silně polostrukturované rozhovory, přičemž se inspirovala oblastmi kolektivní self-efficacy, které definují již existující dotazníky.

Výzkumný cíl a přístup autorka popsala dostatečně. Zvláště oceňuji podrobné představení vlastní pozice ve výzkumu a motivace k němu. Výhrady však mám k popisu souboru informantů, který je individualizovaný pouze ve vztahu k typu školy, nikoliv k dalším charakteristikám (věk, aprobace). Vhodnější by bylo představit každou osobu zvlášť a přiřadit k ní fiktivní jméno, které se pak bude objevovat u příslušných citací níže v textu. Terminologicky není vhodné používat označení respondent.

Ačkoliv samotnou analýzu pokládám za vcelku zdařilou, způsob prezentace výsledků je velmi nestandardní. Témata jsou představena zejména prostřednictvím citací, které jsou uvozeny pouze krátkými hesly a stručným shrnutím. Citace nejsou spojeny s označením informantů, takže nelze posoudit, nakolik jednotlivá témata jsou sycena celým souborem či jen jeho malou částí. Autorka také nijak nekomentuje znění jednotlivých citací (např. zvolený jazyk a významové nuance, které z něho mohou vyplývat), ani vzájemnou shodu či rozpory mezi nimi. Namísto toho zařadila části „individuální témata“ či „témata pouze u některých respondentů“, která mají funkci sběrné kategorie „jiné“. Přitom se ale o velké části zařazených subtémat dá uvažovat jako o specifických kategoriích (či kódech), která se zkrátka nevyskytují v individuálních modelech všech zúčastněných osob. Zdá se, že autorka podlehlá chybnému postupu hledat výhradně ta témata, v nichž mezi všemi informanty existuje aspoň rámcová shoda.

Do výsledného teoretického modelu pak autorka zařadila čtyři témata. Jejich logika je jasná, považuji je i za dobře představené. Ovšem pochybnosti mám o důvodech, proč nebyla zařazena jiná identifikovaná témata.

Ačkoliv autorka na začátku kapitoly 5.9. slibuje objasnění, nemohu ho v dalším textu nalézt. Obávám se, aby věta na str. 73: „Na základě teoretického pojetí kolektivní efficacy pak byly interpretovány výsledky“ skutečně nevystihovala podstatu autorčina přístupu k analýze. Pokud by tomu tak bylo, pak by cíl výzkumu – zjistit náplň kolektivní self-efficacy u českých vyučujících, a to emergováním z perspektiv konkrétních vyučujících – nebyl naplněn.

Kvalitě analýzy by prospěla větší otevřenost, opakované návraty do dat a pokusy o alternativní strukturaci kategorií. Výslednému textu by prospěla větší časová dotace na hledání nejlepšího uspořádání textu i maximálně přiléhavých formulací. V obou rovinách je z práce znát, že text o samotném výzkumu vznikl v relativně krátkém čase. Shrnu, že prezentace výsledků se mi jeví spíše jako pracovní poznámky z analýzy, než jako „učesaný“ text. Tento dojem pak ještě podtrhuje přítomnost překlepů a gramatických chyb.

Závěr: Diplomovou práci Anny Vozkové hodnotím dvojitým způsobem. Teoretická východiska i výzkumný záměr pokládám za excelentní, avšak v prezentaci analytických výsledků spatřuji určité nedostatky. Nedomnívám se však, že by se jednalo o nedostatky fatální. Práci jako celek považuji za originální a přínosnou. Doporučuji ji k obhajobě.

V Praze, 27. 8. 2017

Irena Smetáčková